

УДК 378.147

Хрунало М.М.*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ТИЛУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ

У статті розглядаються особливості формування професійної майстерності майбутніх офіцерів тилу в умовах реформування Збройних Сил України. Подається тлумачення понять «компетентність», «професійна компетентність майбутнього офіцера тилу». Визначаються певні питання, посилення уваги до яких при моделюванні процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу, зокрема засобами проектної діяльності, на думку автора, дозволять курсантам якісніше, у контексті науково-пізнавальної компетентнісної парадигми опанувати їх з орієнтацією на професійну підготовку фахівця тилу з творчим стилем мислення і діяльності, здатного самостійно визначати напрямки особистого професійного розвитку.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність майбутнього офіцера тилу, реформування Збройних Сил України, моделювання, формування професійної майстерності майбутніх офіцерів тилу.

Період сучасних радикальних змін у зовнішній та внутрішній політиці, економіці й соціальній сфері України супроводжується перетвореннями в усіх формах суспільного життя, які накладають відбиток і на армію. Пріоритетною вимогою реформи Збройних Сил та системи підготовки військових фахівців є підготовка висококваліфікованих військових кадрів, здатних кріпити обороноздатність країни на якісно новому рівні, готових без попередньої підготовки після випуску з військово-навчального закладу вирішувати значний зростаючий обсяг професійно-практичних завдань, ускладнений умовами їх розв'язання під час виконання службових обов'язків. За безсумнівної теоретичної і практичної значущості та важливості досліджень у вирішенні освітніх завдань у системі військової освіти, з нашої точки зору, питання формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу в умовах реформування Збройних Сил України, є однією з недостатньо розроблених педагогічних проблем і потребує більш глибокого розгляду.

Питання підготовки офіцерів до професійної діяльності та формування в майбутніх військових фахівців професійної компетентності через висвітлення сутності, діалектики й логіки організації освітнього процесу у військово-навчальних закладах, теоретичних основ і психологічних механізмів підвищення продуктивності діяльності їх суб'єктів досліджували військові педагоги та психологи, а саме: А. Барабанщиков, В. Вдовюк, І. Вікторов, А. Герасимов, М. Дьяченко, Н. Ільїн, Л. Кандибовіч, В. Ковалевський, В. Петров, К. Платонов та ін.

Пошуком шляхів підвищення якості професійної підготовки військових фахівців у сучасних умовах опікуються Ю. Готов, В. Жуковський, П. Корчемний, В. Пономаренко. Можливості професійного самовдосконалення майбутніх військових фахівців розглядають К. Іванов, А. Кочин, В. Коротич, В. Миронов, А. Немчинінов та ін.

Актуальність вищевказаної проблеми зумовила вибір теми нашої статті. Метою її є висвітлення особливостей формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу в умовах реформування Збройних Сил для ефектності моделювання означеного процесу, зокрема засобами проектної діяльності.

Час показав, що в нових соціоекономічних умовах питання підвищення ефективності професійного навчання курсантів військово-навчальних закладів займають особливе місце.

Необхідність формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – як кадрових, так і офіцерів резерву – проголошено у Стратегічному оборонному

* © Хрунало М.М.*

бюлетені поряд із такими проблемами як «оптимізація війська, підвищення його професіоналізму» [2, с. 6], «забезпечення високого рівня професійної підготовки офіцерського корпусу» [2, с. 9]. У «Державній комплексній програмі реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року», затвердженій Указом Президента України від 02 вересня 2013 р. № 479/2013, наголошується, що сучасні Збройні Сили нашої країни «потребують формування нової генерації офіцерських кадрів» [12]. Базовою основою інформаційно-методичного забезпечення вищевказаного процесу в сучасних вітчизняних військових вишах є статuti Збройних Сил України [11] та Наказ Міністра оборони України від 16.07.97 р. № 300 «Про затвердження Положення про військове господарство ЗС України» [8, с. 144].

Отже, питання якісного реформування вищої військової освіти розглядається на державному рівні.

В. Плотник зазначає про армію РФ: «сучасна професійна військова освіта все ще відстає і не встигає за тенденціями, що відбуваються у Збройних Силах та суспільстві, вона закрита, інертна і неефективна, працює за старою схемою і не виявляє достатньої гнучкості» [9, с. 4].

Спираючись на З. Бородіна, факторами, що гальмують процес формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу, зокрема засобами проектної діяльності, можна визначити: відсутність належної мотивації у військовослужбовців тилу до освоєння відповідних навичок професійних дій; розбіжність необхідних і наявних ціннісних орієнтацій; надання курсантам спеціальних знань і вмінь без урахування їх потенціалу саморозвитку; декларування необхідності формування значущих професійних якостей військових фахівців тилу і нестача педагогічних технологій їх розвитку у військах; відсутність ефективних методів моделювання військово-професійної діяльності фахівців тилу засобами проектної діяльності [3, с. 18].

Фундаментом реформування військової освіти, на думку В. Плотника – фахівця в області військової педагогіки, є низка закономірностей, які виявляють весь складний комплекс сучасних проблем, а саме: «залежність військової освіти від національних інтересів, соціально-економічного, соціально-політичного та соціально-культурного стану держави, від ступеня її інтеграції у фундаментальні розробки в галузі військового напрямку; залежність якості військової освіти від випереджального розвитку військової науки і ступеня її проникнення в практику діяльності армії, від рівня науково-педагогічного потенціалу та матеріально-технічного оснащення військових вишів» [9, с. 4].

Вважаючи, що закономірні зв'язки як об'єктивна основа детермінують наявність сукупності принципів, дослідник виокремлює серед них п'ять основних, які не тільки є своєрідним базисом для взаємодії Міністерства оборони і його військових вишів з Міністерством освіти й іншими органами законодавчої та виконавчої влади в інтересах підготовки військових професіоналів, а й висвітлюють спосіб дій в означеній ситуації, а саме: 1) пріоритетність національних інтересів і національної безпеки при визначенні змісту військової освіти (діяльність офіцерських кадрів спрямована насамперед на захист національних інтересів і забезпечення національної безпеки), яку необхідно враховувати в освітніх програмах усіх типів і видів військових освітніх установ; 2) єдність державної політики в галузі підготовки офіцерських кадрів військовою та громадянською школою (віднесення військової служби до державної з урахуванням її покликання забезпечити їх найбільш ефективну взаємодію в галузі військової освіти); 3) гуманізація й демократизація військової освіти, що притаманні демократичній державі та її Збройним Силам й орієнтовані на розвиток інтелектуальних, духовних і фізичних якостей офіцерів (необхідність ґрунтування військової освіти на повазі прав і свобод особистості в умовах єдиноначальності та дотримання законів, що регламентують діяльність Збройних Сил); 4) безперервність і спадкоємність військової освіти, що передбачає необхідність узгодження змісту освіти на всіх рівнях і щаблях

освіти офіцерських кадрів та регулювання процесу узгодження освітніх програм; 5) фундаменталізація вищої військової освіти (доцільність ґрунтування змісту військової освіти на новітніх досягненнях науки, техніки, технології та культури, які забезпечують широкий науковий світогляд військового фахівця) [9, с. 9].

Отже, зміна військово-політичної обстановки, кардинальне скорочення озброєння Збройних Сил, орієнтація на якісно нові параметри навчання актуалізують розробку й розвиток високоєфективних методик і способів навчання, спрямованих на підготовку високопрофесійних військових кадрів.

Провідним критерієм соціально-професійного становлення та підготовленості фахівця до сучасних нестабільних, нетипових умов стає стрімка переорієнтація оцінювання результату професійної підготовки випускників з понять «освіченість» та «загальна культура» на категорії «компетенція» й «компетентність».

В «Українському педагогічному енциклопедичному словнику» наголошено, що «компетентність у навчанні (лат. *competentia* – «коло питань, в яких людина добре розуміється») набуває молода людина не лише під час вивчення предмета, групи предметів, а й за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо. Компетентність у навчанні як характеристика результатів навчання широко використовується в освітніх системах європейських країн, США та Канади. В останнє десятиріччя проблеми компетентісно орієнтованої освіти розглядаються міжнародними організаціями – ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Радою Європи, Організацією європейського співробітництва та розвитку, Міжнародним департаментом стандартів, які узагальнили доробок педагогів з усього світу» [4, с. 231].

На думку Н. Мойсеюка, «головною особливістю компетентності як професійного явища є те, що компетентність – це не специфічні предметні вміння та навички, абстрактні загальнопредметні мисленнєві чи логічні операції (хоча, звісно, вона ґрунтується на останніх), а конкретні життєві вміння та навички, необхідні людині будь-якої професії, будь-якого віку» [6, с. 137].

З точки зору В. Плотника, «формування професійної компетентності військових фахівців у ході освітнього процесу у військовому виші не завжди проектується і реалізується; відсутнє адекватне технологічне підкріплення цього процесу, що значною мірою позначається на якості підготовки випускників військових вузів» [9, с. 6].

Отже, з нашої точки зору, акцентування компетентісного підходу є одним із ефективним шляхів вирішення проблем формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу.

Ми поділяємо думку С. Каплун, який вважає, що такий підхід «обґрунтовує необхідність системно організованих, інтелектуальних, комунікативних, самоорганізованих, моральних починань, що дозволяють успішно організувати професійну діяльність у широкому соціальному, економічному, культурному контекстах» [5, с. 4].

Успіх бойової операції багато в чому визначається рівнем її тилового забезпечення. З точки зору К. Аркадьєва, «організація тилового забезпечення в локальних війнах і збройних конфліктах останніх років показала, що в сучасних умовах здатність органів тилу вирішувати покладені на них завдання знаходиться в прямій залежності від рівня професійної підготовки офіцерських кадрів» [1, с. 3].

Отже, положення основної фігури в тиловому забезпеченні службових дій акцентує необхідність підготовленості військових спеціалістів на певному рівні, відповідність вказаного фахівця сучасним вимогам, якісна зміна характеру яких актуалізує пошук конструктивних шляхів і засобів оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх офіцерів тилу, доцільність формування у них професійної компетентності як готовності «своєчасно і якісно вирішувати завдання із забезпечення військ усіма видами постачання, розвиток особистих умінь швидко реагувати на запити

практики, приймати нестандартні рішення й задовольняти власні освітні потреби» [6, с. 7], передбачати наслідки особистої господарсько-економічної діяльності.

Військово-професійна підготовленість курсанта, що є однією з істотних сторін формування професійної компетентності майбутнього офіцера тилу засобами проектної діяльності, характеризується ступенем оволодіння ним своєю спеціальністю, «припускає наявність у нього здібностей вирішувати бойові завдання, вміння швидко адаптуватися до постійно мінливих умов бойової обстановки, впевненості та відповідальності при прийнятті рішень» [3, с. 23] і досягається проходженням курсантом ряду певних психолого-педагогічних етапів. Однак розвиток позитивної мотивації до служби в Збройних силах, формування самовизначальних позицій та установок майбутніх офіцерів тилу з використанням засобів проектної діяльності, з нашої точки зору, доцільно реалізовувати регулярно на всіх етапах їх професійної підготовки.

Ми вважаємо, що властивостями майбутнього фахівця тилу, які дозволяють йому досягти найвищого рівня в засвоєнні професійних дій і розвиваються за умови постійного моделювання професійної діяльності, можна визначити не тільки суб'єктивні (творчі здібності пошукового характеру професійної діяльності, здатність до оперативних реакцій на різнохарактерні обставини, здатність до саморозвитку та ін.) властивості, а й об'єктивні особливості: соціальний стан, характер і рівень професійної підготовленості тощо.

Необхідність швидкості, точності, надійності дій з тилового забезпечення військ в умовах дефіциту часу і нестачі допоміжної інформації в процесі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу, зокрема засобами проектування актуалізує не тільки пріоритетність діяльності щодо засвоєння готових науково-теоретичних знань і характерного типу мислення, а й творчі ініціативи щодо конструювання нових знань та способів професійної діяльності з проектування прогнозування, моделювання своєчасного та якісного вирішення завдань із забезпечення військ усіма видами постачання. З нашої точки зору, ефективності реалізації нової науково-пізнавальної парадигми у значній мірі сприяє і новий тип навчання, орієнтований безпосередньо на професійну підготовку фахівця тилу з творчим стилем мислення і діяльності, здатного самостійно визначати напрямки особистого професійного розвитку. У такому контексті, на нашу думку, доцільним стане й зміна мети навчання як основного системоутворюючого елементу дидактичної системи професійної підготовки майбутніх фахівців тилу, що набуває особливої установки та орієнтиру, а саме: формування особистості, здатної до саморозвитку в процесі професійної підготовки, і як результуючий орієнтир – сформованість військово-професійної компетентності засобами проектної діяльності.

З нашої точки зору, моделювання означеного процесу доцільно реалізовувати з урахуванням дидактично адаптованих принципів реформування системи військової освіти (демократизації, гуманізації, інтеграції, безперервності і фундаменталізації) та орієнтацією на виконання вимог нормативної моделі військового фахівця; в інтегративній єдності теоретичного навчання з практикою військово-професійної діяльності майбутніх офіцерських кадрів, індивідуальними потребами та ціннісними орієнтаціями курсантів відповідно до соціальних пріоритетів; при теоретичному обґрунтуванні, розробці та практичній реалізації означеного процесу, що становить собою цілісну сукупність психологічних, дидактичних, методичних та організаційних процедур, які забезпечують інтеграцію загальноосвітньої та військово-професійної підготовки курсантів; в умовах посилення розвивальної взаємодії його суб'єктів, що оптимізує вказану інноваційну систему і результат військово-професійної підготовки в цілому в інтересах особистості і згідно з вимогами соціального оточення. Це дії, на нашу думку, дозволять майбутнім фахівцям тилу ефективно взаємодіяти з професійним середовищем завдяки наявності необхідного фонду знань, умінь, навичок, відносин, атрибутів проектної грамотності та особистої свідомості,

що виступають провідним регулятором професійного зростання особистості курсанта й передбачають глибоке розуміння професійного простору і свого місця в ньому. Вирішальним моментом у визначенні рівня професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу, сформованої засобами проектної діяльності, з нашої точки зору, є стан свідомості військових фахівців, проектна обізнаність та їх особистісні якості, що залежать від того, якими знаннями вони володіють, від ступеня науковості і глибини світогляду кожного з них, морально-етичних норм і особистого ставлення до служби в Збройних силах, від організаційних навичок, від уміння володіти собою і розуміння психології людей, що працюють поруч.

Посилення уваги до вивчення таких питань, як оперативне нормування тилового забезпечення, планування й прогнозування тилового забезпечення, розробка типів планів роботи посадових осіб при проведенні спеціальних операцій, оволодіння методами тилового забезпечення для різних умов бойових дій, розміщення, захист, охорона і оборона підрозділів служби тилу; організація системи управління установами тилової служби та системи підвезення тилового забезпечення, на нашу думку, дозволить підвищити рівень військової підготовленості та професійної діяльності майбутніх офіцерів тилу, зокрема засобами проектної діяльності.

Таким чином, з нашої точки зору, врахування таких факторів, як збільшення розриву між рівнем професійної підготовки курсантів і вимогами до їх професійної компетентності, проблемність формування повного переліку професійних компетенцій у встановлені терміни навчання через концентрацію (стиснення) обсягу знань та тенденцію постійної втрати їх сьогоденної значущості й актуальності; перебування методології професійної підготовки майбутніх офіцерів тилу у перманентному стані розробки; слабкий розвиток практичної складової формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу засобами проектної діяльності внаслідок повільного введення в навчально-виховний процес ВНЗ активних методів навчання – при моделюванні процесу формування професійної майстерності майбутніх офіцерів тилу, зокрема засобами проектної діяльності, дозволить майбутнім військовим фахівцям якісніше опановувати значущі професійні компетенції у контексті науково-пізнавальної компетентнісної парадигми.

Перспективними подальшими дослідженнями в означеному напрямку, на нашу думку, можуть бути визначення нових якісних параметрів науково-пізнавальної компетентнісної парадигми підготовки курсантів військових ВНЗ, виокремлення значення її змісту, алгоритму формування вищезазначених знань, умінь та навичок військового спеціаліста тилу.

Література:

1. Аркадьев К. Г. Мониторинг эффективности профессиональной подготовки офицеров тыла : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / К. Г. Аркадьев. – Саратов, 2001. – 20 с.
2. Біла книга 2007: оборонна політика України / [М-во оборони України та Ген. штаб Збройних Сил України / за ред. Центру Разумкова]. – К., 2008. – 122 с.
3. Бородін З. В. Педагогічна технологія професійної підготовки військовослужбовців тилу до виконання бойових завдань в умовах локальних конфліктів / З. В. Бородін // Вчені записки університету імені П. Ф. Лесгафта. – 2009. – № 8 (54). – С. 18-23.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. – 2-е вид., допов. й виправл. / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
5. Каплун С. О. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів служб тилу у процесі вивчення спеціальних дисциплін : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. О. Каплун. – Ялта, 2010. – 22 с.
6. Марченко Г. М. Формирование профессиональной компетентности будущих офицеров тыла : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Г. М. Марченко. – Саратов, 2001 – 24 с.

7. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : [навчальний посібник] / Н. Є. Мойсеюк. – К. : Гранма, 1999. – 350 с.
8. Наказ Міністра оборони України від 16.07.97 р. № 300 «Про затвердження Положення про військове господарство ЗС України». – К. : Вид-во «ВАРТА», 1998. – 248 с.
9. Плотник В. С. Технологическое обеспечение формирования управленческой компетентности будущих офицеров тыла : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / В. С. Плотник. – Саратов, 2005. – 32 с.
10. Плотник В. С. Требования, предъявляемые к профессиональной подготовке офицеров тыла в современных условиях / В. С. Плотник [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dslib.net/prof-obrazovanie/tehnologicheskoe-obespechenie-formirovaniya-upravlencheskoj-kompetentnosti-buduwi.html>. – Название с экрана.
11. Статути Збройних Сил України. – К. : ЗАТ «ВІПОЛ», 2004. – 499 с.
12. Указ Президента Украины № 479/2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.president.gov.ua/ru/documents/16025.html. – Название с экрана.

Хрупало Н.Н.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ ТЫЛА В УСЛОВИЯХ РЕФОРМИРОВАНИЯ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ

В статье рассматриваются особенности формирования профессиональной компетентности будущих офицеров тыла в условиях реформирования Вооруженных Сил Украины. Приводятся толкование понятий «компетентность», «профессиональная компетентность будущего офицера тыла». Определены вопросы, усиление внимания к которым при моделировании процесса формирования профессиональной компетентности будущих офицеров тыла именно средствами проектной деятельности, по мнению автора, позволят курсантам качественно, в контексте научно-познавательной компетентностной парадигмы овладеть ними с ориентацией на профессиональную подготовку специалиста тыла с творческим стилем мышления и деятельности, способного самостоятельно определять направления личного профессионального развития.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность будущего офицера тыла, реформа Вооруженных Сил Украины, моделирование, формирование профессионального мастерства будущих офицеров тыла.

Khrupalo N.N.

PECULIARITIES OF FORMING OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE OFFICERS OF REAR IN CONDITIONS OF REFORMING OF ARMED FORCES

The article examines peculiarities of forming of professional competence of future officer of rear in conditions of reforming of Armed Forces of Ukraine. It gives definition of notion «competence», «professional competence of future officer of rear in conditions of reforming of armed forces». The attention is paid to such important questions as: operative regulation of rear's guaranteeing, working out of types of plans of work of personnel during carrying out special operations, mastering methods of rear's guaranteeing for different conditions of military actions, placement, defence, guard and defence of subdivisions of service of rear, organization of system of management by the establishments of rear's service and system of supply of rear's guaranteeing during modeling of process of forming of professional skill of future officer of rear, namely by project activity, taking into consideration didactically adapted principles of reforming of system of military education (democratization, humane character, integration, continuing character and fundamental basis) and orientation on fulfillment of demands of normative model of military specialist; in integrative unity of theoretical teaching with practice of military and professional activity of future officer's personnel individual needs and valuable orientations of students according to their social priorities, from the point of view of author, permit students to master their significant professional competences more qualitatively in the context of competence's paradigm.

Key words: competence, professional competences of future officer of rear, reforming of Armed Forces of Ukraine, modeling, forming of professional skill of future officers of rear.

Рецензент: Кузьменко В.В.